

Kwaliteitsjournalistiek is **onmisbaar** voor deze maatschappij [ABONNEREN](#)**de Volkskrant**

Onbereikbaar ver van ons vandaan

ER IS EEN brief van Denis Diderot aan zijn vriendin Sophie Volland waarin een korte schets staat van het optreden van de broodschrijver die wij kennen onder de naam 'Chamfort' - áls we hem al kennen -, maar die eigenlijk Sébastien Roch Nicolas heette....

Michaël Zeeman 30 april 1999, 0:00

Dat is wat Diderot over hem te melden heeft; in de dagboeken, de memoires en de correspondenties uit de tweede helft van de achttiende eeuw moeten heel wat van dit soort terloopse verwijzingen naar het optreden van Chamfort te vinden zijn, en in het verlengde daarvan beschrijvingen van zijn uiterlijk, zijn karakter en verdiensten. Want hij was vaak present, in de literaire wereld van het Parijs van zijn dagen. Had hij tezelfder tijd in Engeland geleefd, je zou vroeger of later het begrip Grubstreet laten vallen, die verzamelnaam voor de wereld van broodschrijverij en letterkundige dienstbaarheid, praktische filosofie en politiek, onafhankelijk denken en serviel behagen, beweren en polemiseren.

Uw feedback

Het is het milieu van talent en vertoon en het zijn de langzaam veranderende verhoudingen tussen de nominale adel en de ontluikende geestesadel die de aanloop vormen tot de Franse Revolutie, het zijn de hoogtijdagen van het Encyclopédisme en daarmee van een bijna uitdagend moreel optimisme en van de geleidelijke verzelfstandiging van de beroepsgroep van journalisten en schrijvers. Chamfort noemen is het hele gezelschap oproepen van D'Alembert en Diderot, van Voltaire en de jonge Talleyrand, de wereld van het libertinisme in literair, moreel en politiek opzicht.

En zij noemen hem, allemaal - van D'Alembert tot Voltaire. Ze schrijven over hem op dezelfde wat nurkse toon en met aanwending van eendere onderlinge strijdigheden als waarmee Diderot hem probeert te karakteriseren. Een man van lastig te rijmen tegendelen: zijn huidige biograaf, de Franse criticus, toneelschrijver en romancier Claude Arnaud, zet hem in het voorwoord van zijn boek ook gelijk maar neer als raadselachtig.

Veel goeds voorspelt dat niet. Een biograaf die zo begint, is er kennelijk niet uitgekomen, hij is de tekenaar van een raadselplaatje - de schrijver huilt, de schrijver lacht -, een denker van likmevestje. Toegegeven, het is ook niet gemakkelijk om een zinvolle biografie te schrijven van iemand die vooral is blijven voortleven als de auteur van een verzameling Maximes, een collectie aforismen die van Schopenhauer tot en met Cioran door iedere chagrijnige natuur uit de filosofisch-literaire traditie van dit continent is aanbevolen. 'Liefde is het tijdelijke contact tussen twee opperhuiden': ziedaar het soort mismoedige wijsheid waaraan Chamfort buiten de kring van kenners van de late achttiende eeuw in Frankrijk ook nu nog enige faam ontleent.

Het is om moedeloos van te worden: een kennelijk verwarde

biograaf, een onderwerp dat zichzelf vereeuwigde door aforismen, dat waterige genre dat in onze tijd vrijwel uitsluitend nog wordt beoefend door gepensioneerde dokters en vervroegd uitgetreden notarissen in provinciesteden.

Maar het wonderlijke is dat Arnauds Chamfort-biografie ondanks die twee handicaps een monument van scherpzinnigheid en beoordelingsvermogen is. Dat komt doordat Arnaud iets doet dat wij, in de prille Nederlandse biografische traditie van het bijna voltooide decennium, hoegenaamd niet kennen: hij schrijft als een dichter en denker, hij schrijft als was hij een gesprekspartner van zijn onderwerp. Chamfort is voor Arnaud geen vreemde snuiter met een eigenaardig levensverhaal, die om redenen van excentriciteit of postume roem een biografie verdient, maar een vermoedelijke geestverwant, een mogelijke vriend en in ieder geval een gedoodverfde gesprekspartner. Arnaud heeft over de kloof van twee eeuwen heen een man herkend en hij heeft kennelijk besloten het voor hem op te nemen.

Vreemd en uitzonderlijk is diens levensverhaal stellig: zelfs zijn geboortedatum laat zich lastig vaststellen - ergens in 1740 - en dat heeft alles te maken met zijn afkomst. Hij is het kind van een gehuwde adellijke dame uit Clermont-Ferrand en een kanunnik van de plaatselijke kathedraal - en na een halve eeuw te hebben verkeerd tussen de grootste geesten van zijn tijd, sterft hij door eigen hand. Zo iemand heeft weliswaar een goed gedocumenteerd levenseinde, maar geen onomstreden geboortebewijs of een helder vastgelegde vroegste geschiedenis. Voor de biograaf die zich toelegt op het invullen van zoveel mogelijk fiches, met het oogmerk die fiches later van voetnotencijfers te voorzien en met voegwoorden aan elkaar vast te leuteren, is hij geen partij.

Zijn kindertijd is een goudmijn van ongespecificeerde voorspellingen die op grond van zijn latere levensloop met terugwerkende kracht kunnen worden geformuleerd, zelfs voor wie weinig op heeft met de twintigste-eeuwse ontwikkelingspsychologie. Dat zijn levensgeschiedenis zich afspeelde in de overgangstijd van Ancien Régime naar Revolutie, in de tijd die wordt gemarkeerd door het met zonnestrallen omkranste hoofd van Lodewijk XIV aan de ene kant en het afgehouden hoofd van Lodewijk XVI aan de andere, brengt de biograaf bovendien in de verleiding hem emblematisch te maken, het exemplarische voorbeeld van een overgangsfiguur. Daar zijn termen genoeg voor aanwezig, in de tijd zowel als in het individu.

Claude Arnaud kent al die verleidingen - en hij gaat ze niet uit de weg. Zijn biografie is een voortdurend gesprek met zijn onderwerp, een gesprek waarin wordt ingegaan op de verleiding te rubriceren en te emblematiseren, maar waarin telkens op die verleidingen wordt teruggekomen. Het resultaat daarvan is een biografie vol twijfels en hoegenaamd zonder zekerheden, maar wel een biografie die je het gevoel verstrekt enige uren op intieme voet te verkeren met een man die naar geest en omstandigheden onbereikbaar ver van ons af staat.

Hij gaat er ver in, Claude Arnaud, in het wegtrekken of vermijden van vaste grond: zelfs een eenvoudige datum of de uiteenzetting van bepaalde plaatselijke omstandigheden zoek je in zijn boek veelal tevergeefs. Het onderwerp dicteerde ook wat dat aangaat de stijl van de biograaf; zijn leven is er een van gedachten, niet van gebeurtenissen. Het raster ervan wordt gevormd door zijn schooltijd in Parijs, waarbij hij het beste jongetje van de klas en even later van heel Frankrijk was, en door de premières van zijn toneelwerk - Het Indianenmeisje, een drama in de geest van de door Chamfort bewonderde

Rousseau, is zijn eerste aanspraak op faam. Brieven, bezoeken, boeken en een Nachleben in de kolommen van andermans sentimentele of private aantekeningen: alleen langs die schaarse stippen in de tijd kan de biograaf zijn karakterschets tekenen.

Het is niet veel en het is dispaaraat, en ook al is het al met al soms toch nog heel wat, het is tegen de achtergrond van een authentiek leven wanhopig stemmend discontinu. Wie zou zijn verhaal verteld willen zien aan de hand van zijn eigen geschreven berichten, wat schamele bureaucratische documentatie en de uitgeschreven achterklap van anderen?

En dus is Arnaud op zoek gegaan naar een andere manier om tot Chamfort door te dringen. Hij is hem gaan lezen en herlezen en moet hem inmiddels van buiten kennen. Hij is de geest van de tweede helft van de achttiende eeuw te lijf gegaan door alles te lezen en te bekijken wat die tijd heeft nagelaten - door de memoirenliteratuur even grondig te bestuderen als de schilderkunst. Hij kent die tijd van binnen en van buiten.

En zo, vanuit de tijd en vanuit Chamforts oeuvre, heeft hij het karakter van zijn onderwerp gereconstrueerd, 'eigenaardiger, complexer en heftiger dan de meeste van zijn tijdgenoten. De literatuur was in zijn geval niet meer dan een kritische omweg, een ongeschikt wapen: zijn ideeën steken ver uit boven zijn werken, waarvan de meeste het niet eens verdienen vermeld te worden'. Arnauds Chamfort-biografie is daarom een biografie in facetten, eerder een bol dan een lineaire geschiedenis. Het staat dichterbij de portretschilderkunst dan bij de historiografie, het is een tableau in facetten - meer een essay dan een van data vergeven naslagwerk.

Zo bewijs je je onderwerp een dienst - en je lezers, die immers

niet duizelig van de papiersnippers achterblijven. Dat is knap en leerzaam, maar niet altijd even toegankelijk. Uitgeverij De Arbeiderspers, waar blijkens enkele recent verschenen delen in de reeks Privé-domein de gebruikelijke slordigheid plaats heeft gemaakt voor achteloosheid, heeft ook bij deze vertaling geen enkele poging gedaan de Nederlandse lezer, die zo'n nadrukkelijke achterstand heeft op de Franse, een handje te helpen.

Toen The University of Chicago Press zeven jaar geleden een Engelse vertaling van Arnauds boek uitbracht, werd die voorzien van een aparte inleiding, een uitgebreid notenapparaat en een bibliografie, allemaal speciaal bedoeld voor wie niet gedurende zijn schooltijd is vergeven met Chamfort-maximen. Dat hielp enorm; maar wij worden geacht nog even een Frans middelbareschooldiploma te halen.

MEER OVER CLAUDE ARNAUD KUNST EN ENTERTAINMENT

KUNST, CULTUUR EN ENTERTAINMENT CHAMFORT LITERATUUR DENIS DIDEROT

Wetenschap

Uw feedback

INTERVIEW ANNEMIE PLOEGER

Deze psycholoog verklaart het gedrag van kinderen **vanuit**

MEER WETENSCHAP

Uw feedback

Uw feedback